

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Equal playing field en het werk van Titia Loenen

Hol, T.; Loof, J.P.; Lawson, R.

Citation

Hol, T. (2024). Equal playing field en het werk van Titia Loenen. In J. P. Loof & R. Lawson (Eds.), *Diverse mensen en gelijke rechten anno 2024: Essays ter gelegenheid van het emeritaat van prof. Titia Loenen als hoogleraar Mensenrechten en diversiteit* (pp. 81-83). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4194922>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4194922>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Ton Hol

Ik heb er vaak over nagedacht. Zelfs bij de meest kritische, onbevooroordeelde denkers, stuit je op uitgesproken discriminatoire opvattingen. Montaigne, die alles ter discussie stelt en bijvoorbeeld getuigt van veel respect voor 'kannibalen', schaaft meteen al in zijn eerste essay vrouwen onder de 'zwakke naturen'. Voltaire, toch een voorvechter van het vrije woord, getuigt expliciet van grote reserves als het joden en de joodse religie betreft en Kant, alhoewel kritisch op koloniale praktijken en bepleiter van de menselijke waardigheid, vertoont racistische trekken waar hij het blanke Europese ras boven andere rassen stelt. Kennelijk, zo concludeer ik, zijn geest en oordeelsvermogen onvoldoende bestand tegen alledaagse praktijken met hun ingesleten vooroordelen. Het kritisch vermogen stuit op grenzen of is gewoon af en toe lui als het wat beter uitkomt.

Wat betekent dit? Kennelijk kunnen we als het gaat om emancipatie niet bouwen op de menselijke geest. Zal inderdaad de belofte van de Verlichting ooit, liefst binnenkort, worden ingelost? Ik zou er niet zomaar op vertrouwen. Opvoeding, educatie zijn niet voldoende om door te dringen in alle spelonken waar de drijfveren die vooroordelen voeden zich schuilhouden. Ook bij wie het allemaal goed bedoelt zullen steeds weer – al dan niet ongemerkt – oordelen naar voren komen, waarbij anderen ten onrechte achter worden gesteld.

Wat te doen? We kunnen niet varen op goede bedoelingen alleen. De mens kan niet gaan op eigen benen alleen. Hij heeft uiteindelijk een stok, misschien krukken, of beter wat leuning en drangheken nodig om 'op het recht pad te blijven'. Ik noem hier twee van die hulpconstructies. Om te beginnen het spel.

Johan Huizinga en vele anderen maken duidelijk dat het spel meer is dan zoiets als tijdverdrijf, vermaak. Eerder is het spel een voor de samenleving onmisbare praktijk om op een beheerste wijze samen te handelen. In het spel wordt gestreden, maar altijd overeenkomstig vastgelegde regels, waarbij partijen gelijke kans hebben te winnen. Die partijen zijn dan ook zoveel mogelijk aan elkaar gelijk doordat ze allen niet meer dan een rol vervullen, geabstraheerd van hun 'gewone' leven. Men draagt bijvoorbeeld een uniform met daarop eventueel een nummer. En als er eventueel ongelijkheid is in niveau, dan wordt de onderliggende partij gecompenseerd door de tegenstander het

extra zwaar te maken door bijvoorbeeld een professionele schaker geblindeerd te laten spelen tegen team van amateurs. Het spel moet eerlijk kunnen verlopen en dat betekent dat er geen evidente krachtsverschillen mogen zijn tussen de spelers. Een *equal playing field* is essentieel voor een spel. Spel als model waarbij gelijke kansen binnen een strijd centraal staan, is een niet te missen praktijk als het erom gaat mensen bij elkaar te brengen en te houden. Niet voor niets wordt dit bij zoiets als de Olympische spelen keer op keer benadrukt.

Wat we zien in de sport, is ook herkenbaar in andere praktijken. Handel wordt vaak gezien als een sport. Men schept er plezier in te onderhandelen en een goede prijs te maken. Dat plezier is er echter alleen als partijen aan elkaar gewaagd zijn. Heel herkenbaar is het spel in de politieke debatten. Men voert strijd met woorden, liefst met argumenten. Het gaat om een gelijke strijd, waarin eenieder een gelijke mogelijkheid heeft om het woord te voeren. De voorzitter van het parlement heeft hierbij een belangrijke taak. Tot slot noem ik nog de praktijk van de rechtspraak. Roldragers voeren hierbinnen een strijd op het scherpst van de snede. De rechter zorgt ervoor dat eenieder hierbij een gelijke inbreng heeft. Het rechtsspel moet sportief blijven.

Spel biedt dus een model voor de inrichting van maatschappelijke praktijken waarbinnen eenieder kan en mag participeren. Spel is daarmee een van de leuning, om de idealen van een rechtvaardige samenleving te ondersteunen. De andere praktijk noemde ik al even. Het recht is een niet te missen leuning. Waar we met onze toevallige, altijd beperkte inzichten en vermogens tekortschieten, helpt het recht om koers te houden, tenminste, dat is zijn opdracht. Gelijkheid en gelijkwaardigheid hebben hun beslag gekregen in het moderne recht, niet alleen binnen grondwetten en verdragen. Tot in de haartanden van onze moderne stelsels werken grondrechten en mensenrechten door. Niet alleen door gelijke rechten te garanderen, maar ook, zij het wellicht niet toereikend, voorwaarden te scheppen om op die rechten een beroep te kunnen doen. In het spel is iedereen gelijk, maar we weten van de roepkoren waarin gekleurde vaker dan niet-gekleurde spelers wordt toegeroepen op een manier waar we ons al snel voor schamen. Discriminatie, wat eigenlijk wezensvreemd is aan sport en spel, vindt nu eenmaal plaats. Hier kan het recht corrigerend optreden, moet het corrigerend optreden. Het zal de richting moeten aangeven voor de samenleving. Wat nog wel valt te dulden en wat niet als het gaat om de bejegening van medeburgers.

Ik begon ermee te zeggen dat ik vaak heb nagedacht over de vooroordelen die je zelfs bij de meest kritische denkers uit de moderne tijd tegenkomt. Het zal echter geen verrassing zijn, dat hetzelfde geldt voor het recht. Ondanks veelbelovende verklaringen over gelijkheid, is het niet zo dat binnen het recht in voldoende mate wordt onderkend dat ook binnen dit robuuste systeem van rechtvaardigheid sprake is van de nodige blinde vlekken. Het recht werkt niet zonder meer positief uit als het gaat om minderbedeelden en minderheden. En net als in het medisch onderzoek waarbij lange tijd is uitgegaan van mannelijke patiënten, is ook – zeker een deel – van het recht mannelijk gekleurd.

Wil het recht zijn ambities waarmaken en gelijkheid van eenieder helpen realiseren, is reflectie en kritiek op de eigen blinde vlekken van groot belang. De Amerikaanse rechter en rechtsfilosoof Jerome Frank suggereerde dat het geen slecht idee zou zijn als rechters psychologische sessies zouden ondergaan om hun blinde vlekken, lees vooroordelen, te ontdekken. 'Courts on Trial', was zijn motto. Wat voor rechters geldt, geldt ook voor het systeem van recht.

Titia Loenen zat aan de sofa waarop recht zich uitstrekte. Op afgewogen, ingetogen, maar niet minder doordringende wijze heeft zij in haar wetenschappelijk werk de blinde vlekken van het recht zichtbaar gemaakt. Mede door haar scherpe analyses is duidelijk naar voren gekomen waar de steun van het recht reparatie behoeft. Zij verstaat het spel van het recht en weet hoe het 'andere' geluid, de 'andere' blik en het 'andere' weten in stelling te brengen, opdat ook bij de inrichting van het recht sprake is van wat we kunnen noemen *an equal playing field*.